

דף יד

זרב נחמן בר יצחק אמר אשר קומטו לברכה הוא דכתיב, אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעולם הזה. ופירוש אשר קומטו ולא עת – שלא קבעו עתים מיוחדות לתורה אלא בכל שעה ושעה למדו, שאמנם מצד מדת הדין אדם נתבע על שלא קבע עתים לתורה, אבל מצד מדת הסידות וחובת התורה צריך שלא יקבע עתים ולא יפסוק מהלימוד אף רגע אחד (עפ"י מלא הרועים).

‘אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה, כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות’

–

‘... ומצינו שהיו בקדמונינו תנאים שהיו בקיאין בהלכות יותר מבאגדות והיו אחרים באגדות יותר מבהלכות, כדגרסינן בחגיגה... א"ל ראב"ע: עקיבא מה לך אצל אגדות, כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף. מלמד שאף על פי שהיה גדול הדור שאמרו עליו שהיה מארבעה שנכנסו לפרדס והוא לבדו נכנס בשלום ויצא בשלום, לא היה בעיני חבריו בקי בהגדות, וגם כן גרסינן... וגם כן באמוראים היו חלוקים בזה הענין, כדגרסינן...’ (מתוך הקדמת רבי יצחק אבוה לספרו מנורת המאור).

ע"ע: פרי צדיק ויצא ז שמות י.

על המלה ‘כלך’ – ע' בספר עינים בדברי חז"ל ובלשונם (לר"ח ארנסטרוי זצ"ל עמ' כט).

משען לחם אלו בעלי תלמוד... כשם שהלחם הוא עיקר מזון האדם, כן התלמוד הוא עיקר מזון הנפש להישען עליו (מהרש"א).

משען לחם... משען מים... כמו שהאכילה הגשמית מעוררת את הצמאון, כן העסק בתורה המעשית מעוררת יותר את הצמאון לענינים האציליים (עפ"י ערפלי טהר עמ' קל).

(ע"ב) ‘... אמר לו רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני’. כבר תמהו המפרשים, הלא רבו מיאן ללמדו במעשה מרכבה, ואיך אמר ‘שלמדתני’? ומכאן ראייה לפסק הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ה, ט) שעל כל שמועה שמזכיר התלמיד לפני רבו, אומר לו ‘כך לימדתנו רבינו’ (באור הגר"א יו"ד רמב, נט. וע' מהרש"א; באר אליהו חו"מ ט, ט, ה; מגדים חדשים ברכות טז:).

זנראה כמין קשת' – לא הקשת הרגילה, שהיא סימן קללה [כמו שאמרו 'זנראתה הקשת בימין...'], אלא הקשת הנזכרת ביחזקאל במרכבה, כמראה הקשת... (מהרש"א).

ואולם בירושלמי הגרסה 'זנראתה הקשת בענן'. וכן יש לדקדק קצת שהכוונה לקשת הרגילה ממה שאמרו שנתקשרו שמים בעבים, ואם הכוונה לקשת שביחזקאל מדוע הוצרכו לעבים. ובקרבן העדה פירש שנראתה הקשת לומר שכדאיים דברים אלו לרחם על הארץ ולכרות עליהם ברית כבימי נח (עפ"י מגדים חדשים ברכות נט.).

ולהלן (טז.) אמרו שהמסתכל בקשת עיניו כהות שנאמר 'כמראה הקשת... – ומשמע שבקשת הנגלית לנו יש ענין גילוי כבוד שכינה, ואם כן מסתבר שגם כאן נגלתה הקשת משום השראת שכינה. ואפשר שלא אמרו שהקשת סימן קללה אלא בסתם, שסיבת הראותה משום זכירת הברית וזה מורה על ירידת הדור, אבל כשהיא נראית בגלל סיבה אחרת כגון זו, אדרבה זהו סימן טוב.

'אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מזומנין לכת שלישית'. על שבע הכתות שבגן עדן, ע' בירושלמי כאן
ובויקרא רבה – אמור ל, ב. וע"ע שיטה מקובצת ברכות כח: ובמגדים חדשים שם.

'כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים...'. ע' מי השלוח ח"ב תשא ד"ה ויאמר ה' אל
משה פסל לך. (וע"ע במובא בסמוך).

'רבי עקיבא יצא בשלום' –

**'... כפי נקיון הלב מכל מיני פסולת, כך הוא כלי קיבול יותר לטובה ולברכה. ועיקר שיהיה נקי מגיאות
וקנאה, שזהו עיקר הכלי קבול שלא יבוא על ידי רוב טובה לגיאות המושכת אחריה קנאה ושנאה ושאר
מדות רעות. ולכן כלי מחזיק ברכה הוא השלום (סוף עוקצין), ובו מסיימת התפילה, שמבקש מהשם יתברך
על טובה ובסוף מבקש על השלום כדי שיהיה כלי קבול לרוב טובה...
ואיתא רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום' – שעל ידי מדת השלום שאחז בה, וכדרך שאמרו
(ביבמות טז.) שאמרו לו: עדיין לא הגעת לרועי בקר, והשיב: אפילו לרועי צאן כו', על ידי זה נכנס ויצא
והשיג חכמה שלמעלה ממדרגתו, כדאיתא (להלן טו:) דבקשו מלאכי השרת לדוחפו – משמע שהיה
למעלה ממדרגתו...'** (מתוך צדקת הצדיק רטו).

*

'בתולה שעיברה מהו לכהן גדול...?' – 'העידו לי עכו"ם, שנשים הרבה מהם מתעברות ועדיין הם בתולות.
וכן העיד לי החכם הר' אברהם ישראל שראה כך לבתולה שאינה קרובתו' (הגהת תשב"ץ ח"ג רסג. וע' במעשה
המובא בפ"י רבנו חננאל כאן טז.).

*

'שאלו את בן זומא...' –

**'כי אלו השאלות שאלו אותו מפני שראו שלא ירד בשלום כמאמר הגמרא הציץ ונפגע, והבינו
שהשיג השגה בלתי שלימה וטעה באיזה דבר, ושאלו לו שאלה הראשונה פן היה נקל בעיניו
להתלוצץ על בריותיו של הקב"ה, וזה ששאלו אותו מהו לסרוסי כלבא – כי כלב הוא הבריה
השפלה שבעולם, ושאלו אותו 'מאי לסרוסי' – באם נקל בעיניו ביטול הויתו, והשיב להם שאסור
כי כל שבארצכם לא תעשו, היינו שאסור להתלוצץ עליו, שהוא בריה מהש"י. ואחר כך שאלו
אותו פן היתה טעותו להיפך, פן היה בהשגתו כח הנבראים יותר ממה שמצוי בהם, וזה ששאלו
לו ובתולה שעיברה מהו לכהן גדול, כי כהן גדול הוא הגדול שבנבראים ופן השיג את כח הויתו
ביותר ממה שמצוי בו, והשיב להם לדשמואל לא שכיחא, היינו שלא ישיג אותו ביתרון הויה
ממה שמצוי בו ולא יחמיר נגדו יותר מהראוי ולדשמואל לא שכיחא לפיכך מותרת לו.
ובאמת עיקר טעותו היתה מה שהשיג הבדל גדול בין מים התחתונים למים העליונים [שבאמת
אין הפרש ביניהם רק במלא נימא שרקיע מפסיק ביניהם, כי שניהם הם בריותיו של הקב"ה ורק
שצריך לקבלם כפי רצון השי"ת...]** כדאיתא בגמרא שאמר אין בין מים התחתונים למים
העליונים רק כשלש אצבעות ואמרו לו עדין בן זומא מבחוץ – והוא שהשיג הבדל גדול בין
חשק רע לחשק טוב (מי השלוח ח"א אמור ד"ה ובארצכם. ועע"ש בח"ב שלח ד"ה ועשו להם ציצת).

'ענין טעותו של בן זומא שהיה מה שהשיג הבדל גדול בין מים העליונים למים תחתונים, כי באמת בשורש אחד הם, כי מים מכונה לחשק. והנה יש באדם שני מיני תשוקות; אחד מה שנטבע באדם בתולדתו... ובוה יוכל להמצא טעות כי יוכל לרחם על אכזרי, אבל מה שהאדם ירחם וישתוקק מצד שכלו, בזה לא נמצא שום סיג, ואם יכוון האדם בהחסד שבטבעו לרצון השי"ת, זה גדול יותר ממה שיעשה בשכלו וולכן לא נאמר (תהלים קמח) שהמים אשר מתחת לארץ יהללו את שם ה' כמו שנאמר על המים אשר מעל השמים, כי באמת אם יהלל את שם ה' זה נקרא מים אשר מעל השמים, כי באמת מה האדם ומה יוכל לפעול בשכלו, אבל מה שיעשה בטבעו זה הוא כח ה' אשר בו. וזה אשר השיג בן זומא הבדל גדול, ובאמת לעתיד כאשר יברר ה' כי הכל מאתו, יתראה מפורש כי לא הופסק דבר בין מים עליונים למים תחתונים.

וזה שהזהיר רבי עקיבא לתלמידיו כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים, כי עיקר הזהיר שלא יאמרו שני פעמים מים, כי בשורשם אין בלתי אחד, והבן (גליון מי השלוח שם; בית יעקב שמות תשא, יז; סוד ישרים ליל פסח ז; פתיחה לבית יעקב ד"ה וכדאיתא; תפארת יוסף נצבים ד"ה כי המצוה (ב).)

עוד בענין בן זומא, וארבעה שנכנסו לפרדס, ע' בספר צדקת הצדיק רא, רטו.

דף טו

'אחר קיצץ בנטיעות' – שקיצץ הדברים המיוחדים והפרידם זה מזה ואמר שהן שתי רשויות. וזהו בכלל עובד אלהים אחרים ועל כן נקרא 'אחר'. והיודע סוד אלהים אחרים יודע זה על בוריו (מהרש"א בשם 'ספר ישן').

– שזולזל במעשי המצוות לאחר שהתבונן בשכלים, באמרו בלבו: מעשה המצוות אינם כי אם אמצעים וכלים המביאים אל המדרגה הרוחנית הזאת, ואני כבר השגתי (כחורי מאמר ג, סה).

– כל חכמתו היתה דוגמת לימוד חכמה חיצונית בתורת חכמה לבד [כדרך חכמת יון שהיה מושפע ממנה, כמו שאמרו שהיו ספריהם נושרין מחיקו וזמרתם על לשונן] ולא לשם השלמת החסרון – שזהו עיקר שם 'תורה' (צדקת הצדיק רכה).

– רק על ידי מעשה (לב) ושכל יחד תיתכן צמיחה ברוחניות, כי המעשים והלב מחזקים את השכל, והשכל חוזר ומגדיל את השגות הלב. אבל כשמפרידים ביניהם, היינו שלוקחים דרך השכל באופן חיצוני עד כי גדול מאד, והלב והמעשה נפרדים ממנו ואינם פועלים לפי שכל, זהו מה שנקרא 'קוצץ בנטיעות' כי נפסקה הצמיחה לגמרי.

(ודבר זה נראה בחוש אם נסתכל במה שעובר מן האב אל הבנים, כי מי ששייך לתורה אך בשכל ובלבו מחשיב את ערכי העולם הזה, בדרך כלל ילמדו בניו ממנו את אשר יאהב בלבבו, היינו העולם הזה. ובוה מבואר מה שאמרו זכרונם לברכה בירושלמי (הגיגה ב, א) 'אחר קיצץ בנטיעות שהיה הורג רובי תורה' – היינו בחורי חמד, שהיה הורגם באפיקורסות, ומפרש שם שהיה נכנס לבית המדרש ואם היה רואה בחורים יושבים ולומדים היה אומר, מה הם עושים פה, הלא זה ראוי להיות בנאי וזה נגר וזה צייד וכו' והיו מניחים את תלמודם ויוצאים (ועי' תוס' ד"ה שובו). היינו שהיה משפיע עליהם ממה שקרוב ללבו דהיינו ענינים גשמיים, ולא מהתורה שהיתה לו בשכלו)...

רצון השי"ת הוא דוקא במעשים על פי התורה שלמד, כי מעשים אלו יוצאים מיראת שמים דהיינו לב,